

Zbigniew Czachór*

POLITYKA MIGRACYJNA UNII EUROPEJSKIEJ. PERSPEKTYWA Z ZAKRESU JĘZYKOZNAWSTWA KOGNITYWNEGO

Streszczenie

Zastosowana w artykule kognitywna metoda wyjaśniania uwarunkowań języka polityki migracyjnej Unii Europejskiej jest koniecznym uzupełnieniem tradycyjnych analiz prowadzonych w zakresie dyscypliny nauk o polityce i administracji. Przyjęty przez autora cel badawczy pozwala w ujęciu eksplanacyjnym zastosować jednocześnie różne języki: język nauki, język polityki, język publicystyki, a także język potoczny. Do tego dochodzą kognitywne eksperymenty stylistyczne, terminologiczne i intuicyjne. Główną hipotezą naukową zawartą w artykule jest twierdzenie, które zakłada, że polityka migracyjna Unii Europejskiej oparta jest na wieloznacznym, często sprzecznym języku procesu jej kreowania, wdrażania w życie i wyjaśniania. Język w zakresie polityki migracyjnej UE jest obecnie dowodem na systemowy stan niepewności.

Słowa kluczowe: migracja, język, językoznawstwo, kognitywistyka, fragmentacja

Wstęp

Kognitywna metoda wyjaśniania zagadnień badawczych związanych z językiem polityki migracyjnej Unii Europejskiej jest koniecznym uzupełnieniem tradycyjnych analiz prowadzonych w zakresie dyscypliny nauk o polityce i administracji. Subsydiarnie, w stosunku do klasycznych modeli naukowych, pomaga w wyjaśnianiu bardzo skomplikowanej rzeczywistości integracji europejskiej. Kognitywne rozumienie i wyjaśnianie naukowe pozwala zastosować jednocześnie różne języki: język nauki, język polityki, język publicystyki, a także język potoczny. Do tego dochodzą kognitywne eksperymenty stylistyczne, terminologiczne i intuicyjne. Wszystko po to, aby dzięki zastosowanemu tu redukcjonizmowi podjąć próbę odpowiedzi na pytanie badawcze, dlaczego doszło do sytu-

* Uniwersytet Warszawski, e-mail: z.czachor@wp.pl, ORCID: 0000-0001-9397-6261.

acji, która sprawiła, że nie mamy pewności, czy Unia Europejska jest w stanie poradzić sobie z kryzysem migracyjnym, który rozpoczął się w roku 2015 i trwa już 10 lat¹.

Główną hipotezą naukową zawartą w artykule jest twierdzenie, które zakłada, że polityka migracyjna Unii Europejskiej oparta jest na wieloznacznym, często sprzecznym języku procesu jej kreowania, wdrażania w życie i wyjaśniania. Język w zakresie polityki migracyjnej UE jest obecnie dowodem na systemowy stan niepewności. W polu migracyjnego języka sceptycyzmu i negatywizmu pojawiło się przekonanie, że mamy dziś do czynienia ze stanem manichejskiego niepokoju i zagrożenia. Język polityki migracyjnej zdominowany został językiem realizmu, interesów narodowych, partykularyzmów i egoizmów, przerostu oczekiwań, populizmu, emocji, obecności i ujawniania wrogich sił i wpływów, nie wyłączając spiskowych teorii wyjaśniania rzeczywistości.

Z uwagi na powyższe uznać należy, że struktura ideacyjna migracji do Europy/UE znalazła się w sytuacji krytycznej (stanie krytycznym), która jest sumą (kumulacją) wszystkich dotychczasowych problemów migracyjnych. Język towarzyszący obecnie polityce migracyjnej UE jest coraz mniej dyplomatyczny i nie chodzi tu o tylko o media, a o otwarte i coraz mocniejsze wypowiedzi polityków i obywateli krajów członkowskich. Zaczyna obowiązywać filozofia „wszystko można”, co prowadzić może do publicznie wyrażanych uprzedzeń, języka wykluczenia, a nawet mowy nienawiści. Dzięki nowym technologiom gwarantującym masowy dostęp do informacji (w tym na portalach społecznościowych) zarówno obywatele, jak i eksperci nie są w stanie weryfikować prawdziwości tego, co się pisze i mówi (problem *fake news*) o migracjach i polityce migracyjnej w UE. Coraz trudniej w oparciu o „zmasowaną wielość” dezinformacji wyprowadzać z nich właściwe generalizacje (wnioski, oceny, uogólnienia).

Emocjonalny język w zakresie traktowania polityki migracyjnej UE i w UE odzwierciedla skrajną formę realizmu, który nazwać można mrocznym racjonalizmem, cynizmem i pragmatyzmem wojennym. W istocie mamy do czynienia z wieloma językowymi ujęciami migracji, gdyż każdy podmiot inaczej ją postrzega i definiuje, poznaje z różnych stron i doświadcza jej różnych wymiarów. Dla obserwatora z zewnątrz (także badacza) może to być zupełnie inny świat niż dla ludzi z wnętrza systemu (*insiders*). Wiąże się to ze zmienną perspektywą uczestnictwa i obserwacji, wpływającą na zrozumienie polityki migracyjnej UE i kryzysu z nią związanego.

¹ Por. Z. Czachór, *Unia Europejska w stanie krytycznym. Nowe sytuacje – nowe konstelacje – nowe orientacje*, „Przegląd Europejski”, 2018, nr 1, s. 11–19.

Zadaniem autora jest również wykazanie, że dziś w Unii Europejskiej mamy do czynienia z wieloma alternatywnymi językami polityki migracyjnej, ale żaden z nich nie jest idealny. Pewne jest to, że jeden zamknięty model językowy nie wystarczy do wyjaśnienia komplikujących się, wielowektorowych kryzysowych zjawisk i interakcji wynikających z procesu prób zapewniania bezpieczeństwa migracyjnego w UE. Dlatego kognitywne językowe rozpoznanie zastanej sytuacji musi mieścić się w trans-teoretycznym zakresie poznawczym wielu zagadnień badawczych zaprezentowanych w treści artykułu. Z punktu widzenia metodologicznego poszukiwanie kognitywne językowego *finalite politique* w zakresie polityki i kryzysu migracyjnego w UE oparte zostało na pogłębionej analizie instytucjonalno-prawnej dokumentów instytucji Unii Europejskiej², a także na literaturze naukowej, z uwzględnieniem prac tak wybitnych autorów, jak: P.L. Berger, T. Luckmann, J. Dobrowolska-Polak, A. Sakson, C. Trościak i A. Wendt.

Kognitywna natura polityki i języka polityki migracyjnej Unii Europejskiej

Językowe rozważania dotyczące zmiennej natury polityki i języka polityki migracyjnej stawiają w wątpliwość istnienie faktów niepodważalnych. Postrzeganie tych samych zdarzeń, decyzji i sytuacji zagrożających bezpieczeństwu migracyjnemu może diametralnie się różnić. Dowiedzenie się prawdy (całej obiektywnej prawdy) o migracji i migrantach zależy coraz częściej od wizji (ideologii), kontekstu i intuicji, a mniej od poszukiwania determinant obiektywnej/materialnej rzeczywistości³. To, co nazywamy błędem poznawczym, dotyczy zarówno świat nauki, jak i polityki oraz mediów. Na postrzeganie polityki migracyjnej UE oraz jej języka coraz większy wpływ mają złe emocje, irracjonalność i czysta bezmyślność. Coraz tu mniej myśli rozważnej, spokojnej i przytomnej⁴.

Rzeczywistość polityki migracyjnej UE zależy od jej postrzegania, ponieważ to, jak i co o niej myślimy i mówimy, wynika z produkowanych i reprodukowanych zachowań odwołujących się do wspólnie podzielanych (lub nie) tożsamości, symboli, norm, interesów, wiedzy czy

² 12 czerwca 2024 r. Komisja Europejska przyjęła *Wspólny plan wdrażania paktu o migracji i azylu*. Treść tego dokumentu pozwala optymalnie zastosować językoznawstwo kognitywne w analizie politologicznej.

³ Zob. A. Wendt, *Spoleczna teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010.

⁴ S. Wyspiański, *Achilleis*, Gdańsk 2000, s. 6 i nast.

stosowanego języka (dyskursów i narracji). Tak przyjęte założenie prowadzi do uznania, że polityka migracyjna UE i próba zapewnienia bezpieczeństwa migracyjnego w Europie w warstwie empirycznej dalece wyszły poza dotychczasowe możliwości eksplanacyjne języka, który na ich użytek został stworzony w oficjalnym dyskursie i polifonicznej narracji wytwarzanej w Unii Europejskiej – w jej instytucjach i państwach członkowskich. Pozwala też sądzić, że nadszedł najwyższy czas na proces „odczarowania” poprzez uznanie, że najważniejszym zadaniem nie jest zawodne projektowanie polityki migracyjnej na czele z *Paktem o migracji i azylu*⁵ ani nawoływanie do jej zmian, przebudowy czy też zablokowania, a jedynie podjęcie próby zidentyfikowania, rozpoznania, interpretacji i zrozumienia tego, czym ona obecnie jest i/lub czym ta polityka w istocie nie jest⁶.

Polityka migracyjna Unii Europejskiej jest nietypowym bytem językowym wytwarzanym zarówno w świecie realnym, jak i w świecie wyobraźni⁷. Może nawet bardziej w wyobraźni niż w zobiektywizowanej rzeczywistości. Problem wyobrażeń, wizji, idei (stanów idealnych), wzorów, a nawet marzeń (mitów, utopii) konfrontowany jest tu wciąż z możliwością ich realizacji. Tym bardziej, że bardzo skomplikowany i nieprzejrzysty unijny system kontroli i zarządzania migracjami w naturalny sposób wytwarza na swój temat wiele uproszczeń, zafałszowanych wyobrażeń, projekcji, stereotypów i skrótów myślowych⁸.

Rzeczywistość językowa polityki migracyjnej kreowana jest w procesie ciągłej konstrukcji i rekonstrukcji, interpretacji i reinterpretacji. Jej realność traktowana jest głównie jako niestała i ciągle przejściowa forma świadomości. Dominuje głównie intersubiektywna i niematerialna logika wielokontekstowości, wielowątkowości i wieloaspektowości, ale także zmienności i nietrwałości. Prawdziwość przekonań/opinii na jej temat zależy od kontekstu, przyjętych tożsamości oraz kodów komunikacyjnych i znaczeniowych, które nadają rzeczywistości polityki migracyjnej

⁵ *Common Implementation Plan for the Pact presented at LIBE Committee by Commissioner Johansson, Directorate-General for Migration and Home Affairs, 25 July 2024; Pact on Migration and Asylum. A common EU system to manage migration, Brussels 2024.*

⁶ Por. Z. Czachór, *Ewolucja języka a kodyfikacja norm w systemie bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego* [w:] *Viro Vere Academico. Księga poświęcona pamięci profesora Bogdana Walczaka*, red. E. Skorupska-Raczyńska, A.A. Niekrewicz, Górzów Wielkopolski 2022.

⁷ Zob. i por. P.L. Berger, T. Luckmann, *Spoleczne tworzenie rzeczywistości*, Warszawa 1983.

⁸ Por. Z. Czachór, *Ewolucja...*

UE określony sens. Mamy tu zatem do czynienia głównie z narracyjnym i dyskursywnym kodowaniem znaczeń, zatem niestałym kształtowaniem pojęć, sensów i wyobrażeń⁹.

Fragmentacja języka polityki migracyjnej UE

W systemie Unii Europejskiej, a szczególnie jej polityki migracyjnej, mamy do czynienia z ciągłym procesem fragmentacji języka. Akceleratorem tegoż procesu staje się rozbudowany system podmiotów tej polityki oraz transakcji i interakcji zachodzących między nimi. Do fragmentaryzacji dochodzi też w wyniku utrzymywania pluralizmu w zakresie posługiwania się różnymi językami odnoszącymi się do migracji.

Język polityki migracyjnej państwa członkowskiego i język polityki migracyjnej UE różnią się w ujęciu pola i zakresu ich oddziaływania. Jeden i drugi jest aktem semantycznym (lingwistycznym), narracyjnym i dyskursywnym (i deliberacyjnym). Dlatego ciągłe kontestacje, sprzeciwy, opory i kalkulacje wyrażane przez aktorów obu typów polityk prowadzić muszą do zakłócania lub nawet niemożności przenoszenia ich tożsamości i lojalności (narodowych i unijnych) na wspólną tożsamość migracyjną. Komunikujący się ze sobą (interakcyjnie, transakcyjnie) aktorzy obu typów polityk (strategii) migracyjnych wytwarzają wspólnie (kolektywnie) i procesowo kryzysowe sprzeczności. W związku z tym mamy do czynienia z relacyjnym i ciągłym charakterem zmian języka politycznego i społecznego dyskursu migracyjnego. Rodzaj użytego języka, kodów komunikacyjnych konstruuje narrację oraz dyskurs narodowy i międzynarodowy wokół podstawowych problemów współczesnego bezpieczeństwa migracyjnego, do których należy m.in. coraz mniejsza akceptacja społeczeństw dla dotychczasowej polityki migracyjnej UE.

Odchodzenie od doktryny *permissive consensus* w polityce migracyjnej staje się faktem. Proces ten wynika z następujących uwarunkowań: – zderzenia interesów krajów członkowskich; – konfrontowania różnych wizji bezpieczeństwa i polityki migracyjnej; – coraz większych trudności ze zdefiniowaniem wyznaczników systemowych dla ograniczenia migracji do Europy¹⁰.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Por. M. Wiliński, *Konieczne modyfikacje niemieckiej polityki wobec obcokrajowców w optyce rządzących w federacji i krajach związkowych oraz w wizjach skrajnej prawicy (październik 2023 – luty 2024)* [w:] *Polskie i europejskie rozważania nad mniejszościami i migracjami. Dziesięć lat badań i analiz*, red. M. Boguciewicz, A. Sakson, C. Trościak, Poznań 2024, s. 30–34.

Ruch polifonicznego systemu językowego (dyskursywnego i narracyjnego) w zakresie polityki migracyjnej UE dokonuje się poprzez mechanizmy: regulacji, rozwoju oraz adaptacji. Mechanizm regulacji jest procesem kontroli i wyjaśnia stabilność. Mechanizm rozwoju jest procesem wzrostu i wyjaśnia zmianę. Natomiast adaptacja i możliwości adaptacyjne opierają się na woli przetrwania i rozwoju, ale także na filologicznym procesie „kolektywnego uczenia się” (*collective learning*), „kolektywnej pamięci”, a tym samym dostosowywania się do zachodzących zmian migracyjnych¹¹.

Poznając naturę zmian językowych zachodzących w zakresie wyrażania unijnej polityki migracyjnej, należy zastanowić się także nad przewidywalnością jej zmian, które będą zachodzić w przyszłości. Trudno realizować zmianę bez spojrzenia w przyszłość, które redukuje niepewność przynoszoną przez zmianę. Jednak zbyt duże obszary niepewności zagrażają zmianie. Stąd głęboki sens postulatu ograniczania zbędnej niepewności poprzez trafną definicję celów, jakie zmiana wysuwa na czoło. Niepewność stanowi pole do zagospodarowania dla nowych reguł, aktorów i używanego przez nich języka.

Polityka migracyjna Unii Europejskiej jako sfera akcji kognitywnej

Z akcją w systemie polityki migracyjnej UE wiążą się interakcje i transakcje. A za interakcjami i transakcjami ukryta jest językowa gra. Zaburzone interakcje i transakcje kreują sytuacje krytyczne, w których uczestniczą aktorzy odpowiedzialni za formalne i werbalne kreowanie unijnej polityki migracyjnej. Tak ujmowane zachowania bazują na ciągłym powtarzaniu utartych praktyk, schematów postępowania oraz sposobów myślenia i artykułowania, które przestały być skuteczne. Sytuacje takie cechuje intensywna dynamika i zmienność oraz coraz niższa skala otwartości na przebudowę podejścia instytucji UE do kwestii migracji.

Kryzys migracyjny wpływa na język prawa i polityki Unii Europejskiej. Coraz częściej mamy do czynienia z czasowym zaprzeczeniem normalności, a tym samym głęboką nierównowagą między potrzebami, celami i zadaniami a sposobami i warunkami ich realizacji. Oznacza to, że normalny obraz migracji i migrantów przybywających do Europy wyrażany przez język zostaje zakłócony. Występuje tu swoista sekwen-

¹¹ *Ibidem.*

cja: normalność – nienormalność – ekstremum (skrajnie negatywne emocje wobec migrantów)¹².

Z uwagi na powyższe kognitywizm językowy w zakresie polityki migracyjnej UE ma za zadanie ujawniać: – niewłaściwe definiowanie wyzwań związanych z szansami i zagrożeniami wynikającymi z migracji; – niewiedzę i ignorancję decydentów oraz środków masowego przekazu; – rozdział między możliwościami a oczekiwaniami; – formy manipulowania wiedzą na temat tego, co dzieje się w obszarze polityki migracyjnej; – przerost formy nad treścią i znaczną niedojrzałość podmiotów politycznych i medialnych do sprostania wyzwaniom i oczekiwaniom migracyjnym; – wielość zaburzonych perspektyw i kontekstów dla tej samej analizowanej sytuacji.

Przy wykorzystaniu akcyjnego języka zagrożeń i niepokojów wywołanych migracjami („najazdem migrantów”) narastają frustracje oraz społeczne lęki i niepokoje. Kryzys migracyjny, a tym samym próbę podważenia wielu zasad i wartości dotyczących migracji wykorzystują radykałowie, populści i nacjonałści. Reakcją na ten kryzys stał się zwrot ku tradycjom autokratycznym (autorytarnym), niechęć do innych i obcych, dominacja emocji nad racjonalnymi argumentami, odgradzanie się („twierdza Europa”), suwerenizm, separatyzm, a nawet potrzeba autarkii¹³.

Kryzys migracyjny wyzwala też różnorakie manipulacje semantyczne, przez które rozumiemy wszelkie zabiegi dokonywane na języku jako kodzie, bezpośrednio wpływające na realizację właściwości języka ideologii radykalnych lub post-ideologii. Oferują nam go wszyscy ci, którzy chcieliby dziś powiedzieć nam, w jaki uniwersalny sposób można zbudować nowy bezpieczny ład migracyjny bez migrantów¹⁴.

Polityka migracyjna Unii Europejskiej. Przykłady zastosowania językoznawstwa kognitywnego

Dnia 12 czerwca 2024 r. Komisja Europejska przyjęła *Wspólny plan wdrażania paktu o migracji i azylu*. Treść tego dokumentu pozwala optymalnie zastosować językoznawstwo kognitywne w analizie politolo-

¹² Por. J. Dobrowolska-Polak, *Kryzys imigracyjny – Europa w oku cyklonu?*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, Seria Specjalna: „Uchodźcy w Europie”, 2016, nr 219.

¹³ Por. E. Godlewska, *Austriacka Partia Ludowa wobec współczesnych zjawisk migracyjnych* [w:] *Polskie i europejskie rozważania nad mniejszościami...*, s. 44–47.

¹⁴ Por. P. Zieliński, *Ideologia, nauka i język* [w:] *Patologia i terapia życia naukowego*, red. J. Goćkowski, P. Kisiel, Kraków 1994, s. 75.

gicznej. We wprowadzeniu do planu pojawia się zdanie: „reforma polityki migracyjnej i azylowej przewidziana w *Pakcie o migracji i azylu* stanowi historyczny przełom”. Dziś już wiemy, że wykorzystanie pojęcia „historyczny przełom” było nadużyciem, gdyż nie wszystkie państwa członkowskie opowiedziały się za jego przyjęciem, nie wspominając o tych, które miały spore wątpliwości¹⁵.

Wielokrotnie używa się w dokumencie sformułowania „wspólny plan”, mimo że on w istocie wspólny nie jest. Potwierdza to w pełni jego projekcyjny („życzeniowy”) charakter. Przyznają to jego autorzy, pisząc, że „wspólne” nie oznacza jednak „tego samego” dla wszystkich. Ich zdaniem „wspólny plan wdrażania zapewnia państwom członkowskim elastyczność w dostosowywaniu zobowiązań wynikających z paktu do swoich systemów krajowych”¹⁶.

Z tego względu, iż Unia Europejska opiera swe funkcjonowanie na wizjach, w treści dokumentu znalazło się zdanie: „do końca 2025 r. opublikowana zostanie pierwsza pięcioletnia europejska strategia zarządzania azylem i migracją przedstawiająca strategiczną, długoterminową wizję”¹⁷. Wspólny plan wdrażania paktu o migracji i azylu zawiera w swej treści bardzo interesujący fragment dotyczący *modus operandi* jego wdrażania. Wylicza się tu kolejno następujące elementy wdrożeniowe, takie jak np.: – Eurodac; – procedura graniczna/kontrola przesiewowa; – środki preintegracyjne; – detencja¹⁸ (alternatywy dla detencji); – procedura azylowa; – procedura powrotów; – planowanie kryzysowe (reagowanie kryzysowe); – zabezpieczenia prawne (pomoc prawna); – monitorowanie praw podstawowych; – przesiedlenia; – procedury włączenia społecznego i integracji.

Napisano tu także, że nie będzie swobody wyboru. Należy wdrożyć wszystkie elementy składowe, które są od siebie współzależne. Zakłada się, że dobry system przyjmowania ulegnie przeciążeniu, jeżeli procedury nie będą prowadzone szybko lub jeżeli osoby korzystające z ochrony międzynarodowej pozostaną zbyt długo w miejscu zakwaterowania przeznaczonym dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową. Solidarność i odpowiedzialność za nowy system zarządzania przepływami migracyjnymi na granicach zewnętrznych UE nie zaczną obowią-

¹⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Wspólny plan wdrażania paktu o migracji i azylu, COM(2024) 251 final, Bruksela 12.06.2024.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Przymusowe umieszczenie w zamkniętym ośrodku pod nadzorem, np. w ośrodku dla uchodźców/migrantów.

zywać, jeżeli Eurodac nie zostanie uruchomiony w odpowiednim czasie. Stosowanie zabezpieczeń i poszanowanie praw (migrantów) dotyczyć ma przekrojowego odniesienia się do wszystkich aktów ustawodawczych w zakresie treści paktu o migracji i azylu¹⁹. Te trzy zdania są najlepszym dowodem na kognitywną manipulację pojęciową i językową.

W ramach elementu składowego paktu, jakim jest „nowe podejście do przyjmowania”, Komisja Europejska założyła bardzo optymistycznie (wręcz utopijnie), że „zdolność przyjmowania obejmuje możliwość zapewnienia osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową świadczeń materialnych w ramach przyjmowania (zakwaterowania, wyżywienia, odzieży, środków higieny osobistej oraz świadczenia na codzienne wydatki, które zawsze powinno obejmować świadczenie pieniężne), z uwzględnieniem płci tych osób, ich wieku i wszelkich szczególnych potrzeb w zakresie przyjmowania. Obejmuje to również zdolność do zapewnienia opieki w zakresie zdrowia fizycznego i psychicznego, edukacji dla małoletnich, środków na rzecz wczesnej integracji i informacji w tym zakresie, a także ochrony praw małoletnich”²⁰.

Na szczególną uwagę w ujęciu kognitywnym zasługuje kolejny element składowy pt. „skuteczne i sprawiedliwe procedury powrotu”. Zakłada się tu, że „unijne przepisy migracyjne mogą być zrównoważone tylko wtedy, gdy osoby, które nie mają prawa do pobytu w UE, będą skutecznie zwracane. W tym elemencie składowym wymieniono dalsze kroki w kierunku wspólnego unijnego systemu powrotów, w ramach którego osoby powracające są zachęcane do współpracy, do pozostania do dyspozycji w trakcie całego procesu i do powrotu, w miarę możliwości dobrowolnie. Środki mające na celu zachęcanie do dobrowolnych powrotów powinny uzupełniać wiarygodne i dobrze funkcjonujące powroty przymusowe. Państwa członkowskie powinny również dysponować narzędziami i procedurami umożliwiającymi skuteczne zarządzanie wewnętrzną oraz wzmocnioną współpracę i wymianę informacji z innymi państwami członkowskimi w celu zwiększenia skuteczności procesu powrotu”²¹.

Kolejny przykład związany jest z następnym istotnym elementem składowym paktu, jakim jest „urzeczywistnienie solidarności”, które w ujęciu kognitywnym jest przykładem zaawansowanej manipulacji znaczeniowej. Uznaje się tu, że „solidarność jest podstawową zasadą UE zapisaną w art. 80 *Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*. Po raz

¹⁹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Wspólny plan wdrażania paktu....

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

pierwszy Unia będzie dysponować stałym, prawnie wiążącym, ale elastycznym mechanizmem solidarności, który zapewni, aby żadne państwo członkowskie nie zostało pozostawione samo sobie, gdy znajdzie się pod presją. W związku z tym w rozporządzeniu w sprawie zarządzania azylem i migracją wprowadzono mechanizm solidarności przewidujący minimalne progi w wymiarze 30 000 relokacji i 600 mln EUR wsparcia finansowego na poziomie Unii, których Komisja musi przestrzegać przy obliczaniu potrzeb na dany rok. Wszystkie państwa członkowskie będą musiały uczestniczyć w mechanizmie, ale będą mogły wybrać środki solidarnościowe spośród relokacji, solidarności finansowej lub środków alternatywnych (wsparcie w postaci personelu lub wsparcie rzeczowe)²². Wyraźnie to sugeruje, że będzie to proces wytwarzania solidarności nie dobrowolnej, a wymuszonej przez przepisy UE.

Warto w tym miejscu analizy odwołać się kognitywnie w rozumieniu językowym (i znaczeniowym) do kolejnego dokumentu UE, jakim jest Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej i Rady z 12 marca 2024 r. pt. *Równowaga w dziedzinie migracji: podejście, które jest jednocześnie sprawiedliwe i stanowcze*²³. Już pierwsze zdania świadczą o emocjonalnym tonie dokumentu i użytych tam słowach, które można postrzegać jako zestaw środków służących kreśleniu językowego obrazu polityki migracyjnej UE. Czytamy tu: „migracja jest europejskim wyzwaniem, które wymaga europejskiej reakcji. Jest to trudna lekcja, jaką odebrała Europa. Kryzys uchodźczy z 2015 r. i inne wyzwania pojawiające się na granicach zewnętrznych UE ujawniły niedociągnięcia przestarzałych i niekompletnych przepisów migracyjnych i azylowych UE. Ujawniły one również złożoność zarządzania sytuacją, która w różny sposób wpływa na państwa członkowskie, a działania jednego państwa członkowskiego mają wpływ na pozostałe. Wyzwania te pokazały również, że migracja jest zjawiskiem globalnym, którym można skutecznie zarządzać jedynie poprzez współpracę z naszymi partnerami na całym świecie. Po objęciu urzędu Komisja Ursuli von der Leyen wyznaczyła sobie misję ustanowienia trwałych europejskich ram zarządzania migracją, które pozwolą zarządzać współzależnościami między państwami członkowskimi, zapewnią właściwą reakcję i pozwolą Europejczykom mieć zaufanie do tego, że migracją zarządza się w skuteczny i humanitarny sposób, zgodnie z naszymi wartościami”²⁴.

²² *Ibidem*.

²³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej i Rady z 12 marca 2024 r. pt. „Równowaga w dziedzinie migracji: podejście, które jest jednocześnie sprawiedliwe i stanowcze”, COM(2024) 126 final, Bruksela, 12.3.2024.

²⁴ *Ibidem*.

Na szczególną uwagę zasługują w tym dokumencie takie kognitywne zjawiska językowe, jak: „ukierunkowana reakcja operacyjna”, „uruchomienie inicjatywy Drużyny Europy”, „UE działa z należytą starannością”, „wspólna unijna świadomość sytuacyjna”, „wykrywanie i monitorowanie tendencji migracyjnych”, „obszary budzące niepokój”, „tworzenie wspólnego obrazu sytuacji na szczeblu europejskim”, „nowy złoty standard zarządzania granicami”, „zapewnianie wiarygodnych alternatyw”, „radzenie sobie ze złożonymi realiami”, „ograniczenie przestrzeni, w której działają przemytnicy”, „walka z siatkami przestępczymi”, „światowy sojusz na rzecz przeciwdziałania przemytowi migrantów”, „większa asertywność w zakresie powrotów”, „zwalczanie instrumentalizacji migrantów”, „ograniczenie wtórnych przepływów i okazanie solidarności”, „państwa członkowskie znajdujące się pod presją”, „dobrowolny mechanizm solidarnościowy”, „nowy paradygmat”, „stosowanie dźwigni, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych”, „eliminowanie pierwotnych przyczyn migracji”, „inwestycje w diasporę”, „zaangażowanie wielostronne”, „partnerstwa w zakresie talentów”, „maksymalizacja efektu dźwigni”, „rozmieszczenie służb” oraz „musimy nieustannie kłaść nacisk”²⁵.

O tym, że język jest integralną częścią kognitywnego funkcjonowania poznawczego o charakterze politologicznym, niech świadczy także intensywna debata nad polityką migracyjną w największym i najsilniejszym państwie UE, jakim są Niemcy. Językowy obraz polityki migracyjnej w dyskursie politycznym zdominowany został przegłosowaniem 29 stycznia 2025 r. w Bundestagu zaostrzenia polityki migracyjnej przez CDU/CSU i skrajnie prawicową AfD. Tym samym doszło do przełamania „kordonu sanitarnego”²⁶, który oznacza ścisły zakaz jakiegokolwiek współpracy z tą partią. Wniosek, który przewidywał stałe kontrole graniczne i odsyłanie osób ubiegających się o azyl, został przyjęty niewielką większością (348 głosów do 344) i wywołał duże manifestacje w tym kraju²⁷.

Zakończenie

Polityka migracyjna Unii Europejskiej analizowana przy użyciu metod badawczych z zakresu językoznawstwa kognitywnego prowadzi do końcowego wniosku, iż atmosfera eurosceptycznego egoizmu, partyku-

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ Typowy przykład metaforyzacji uznawanej jako narzędzie językoznawstwa kognitywnego.

²⁷ G. Grzymowicz, *Merkel narzeka, bo CDU przeforsowało projekt dzięki AfD*, Do Rzeczy, <https://dorzeczy.pl> (20.02.2025).

laryzmu i radykalizmu migracyjnego, a w konsekwencji niepewności i chaosu doprowadzić może do delegitymizacji systemu integracyjnego z powodu narastającego w społeczeństwach państw członkowskich coraz powszechniejszego przekonania, że to, co Europa czyni w zakresie polityki migracyjnej, jest niezgodne z podstawowymi oczekiwaniami obywateli. W ten sposób podważona zostaje neofunkcjonalna i euroentuzjastyczna utopia oparta na zasadzie *permissive consensus*, zakładająca niezmienną tolerancję i aprobatę obywateli państw członkowskich dla działań i następstw wynikających z integracji europejskiej. W polityce migracyjnej na poziomie dyskursywnym nadchodzi kres doktryny „więcej Europy”²⁸. „Aksjologia migracyjna” traci również na znaczeniu w obliczu zagrożeń oraz społecznego lęku i niepewności.

Efektom tak zarysowanych sytuacji i zjawisk stać się może proces silnej renacjonalizacji polityki migracyjnej i odebranie Unii Europejskiej kompetencji przekazanych w tym zakresie przez państwa członkowskie na rzecz jej instytucji. W wyniku kryzysu migracyjnego może zostać znacznie osłabiony albo nawet rozbity system Schengen. Państwa swoje działania skoncentrują na logice „ucieczki na swoje pole”, próbując znaleźć partykularne rozwiązania dla każdego oddzielnie²⁹. Renacjonalizacja kompetencyjna i mentalna „wyłączy” działanie systemu migracyjnego Unii Europejskiej. Państwa członkowskie swoje działania skoncentrują na logice protekcyjności.

Artykuł wykazał także, że kryzys migracyjny (spowodowany masowym napływem cudzoziemców) to poważne dysfunkcjonalne i kognitywne zjawisko kulturowe niosące rozbudowany katalog konsekwencji, ryzyk i zagrożeń. Zasadniczo pole konfliktu odnosiło się i nadal odnosi do podziału odpowiedzialności za skutki kryzysu, czyli w praktyce zasad zaangażowania poszczególnych państw w pomoc migrantom, przede wszystkim poprzez przyjmowanie ich na swoim terytorium.

Kolejny istotny wniosek badawczy opiera się na przekonaniu autora, że Komisja Europejska i Parlament Europejski w porozumieniu z Radą UE i Radą Europejską okazały się niezdolne do konsensualnego wypracowania antykryzysowych rozwiązań, które w sposób skuteczny byłyby w stanie, z jednej strony, zatrzymać napływ migrantów na terytorium UE, z drugiej strony, rozwiązać problem migrantów obecnych już na terytorium UE, którzy przybyli do Europy w ciągu ostatnich 10 lat. Nie-

²⁸ T. Petersen, *Willkommens-kultur?*, „Die Politische Meinung”, 2016, nr 534, September/Oktober, s. 24–25.

²⁹ Back to Schengen – A Roadmap, Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council and the Council, COM(2016) 120 final, Brussels, 4.3.2016.

stety, kryzys migracyjny to kolejny kryzys egzystencjalny trapiący Unię Europejską w ostatnich latach, nakładający się na już istniejące: kryzys finansowy, kryzys wywołany ryzykiem Brexitu i kryzys związany z agresją Rosji przeciwko Ukrainie³⁰.

Skutki społeczne i kulturowe kryzysu migracyjnego są już zauważalne, ale znaczna część z nich ujawni się dopiero w perspektywie długookresowej. Po pierwsze, można zaobserwować znaczny wzrost radykalnych postaw antyimigranckich w państwach członkowskich, co zasadniczo wiąże się ze wzrostem postaw eurosceptycznych, gdyż to Unia Europejska postrzegana jest jako winna obecnego kryzysu. Po drugie, problem imigrantów z Afryki Północnej oraz Azji i Bliskiego Wschodu postrzegany jest przez opinię publiczną w perspektywie wzrostu potencjalnego zagrożenia atakami terrorystycznymi, co jednocześnie wpływa na intensyfikację postaw antyunijnych. Po trzecie, wskazane poglądy i używany do ich wyrażania język przyjmują w coraz większym stopniu formę aktywnych protestów, a niekiedy nawoływania do przemocy, a więc wychodzą poza sferę tylko i wyłącznie negatywnych, werbalnych postaw społeczeństwa. Bez wątplenia procesy te i postawy będą miały tendencje do utrwalania, co zasadniczo będzie wpływało na jeszcze większe obniżanie zaufania i akceptacji dla Unii Europejskiej w najbliższych latach.

Bibliografia

- Back to Schengen – A Roadmap, Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council and the Council, COM(2016) 120 final, Brussels, 4.3.2016.
- Common Implementation Plan for the Pact presented at LIBE Committee by Commissioner Johansson*, Directorate-General for Migration and Home Affairs, 25 July 2024.
- Berger P.L., Luckmann T., *Społeczne tworzenie rzeczywistości*, Warszawa 1983.
- Czachór Z., *Ewolucja języka a kodyfikacja norm w systemie bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego* [w:] *Viro Vere Academico. Księga poświęcona pamięci profesora Bogdana Walczaka*, red. E. Skorupska-Raczyńska, A.A. Niekrewicz, Gorzów Wielkopolski 2022.
- Czachór Z., *Unia Europejska w stanie krytycznym. Nowe sytuacje – nowe konstelacje – nowe orientacje*, „Przegląd Europejski”, 2018, nr 1.
- Dobrowolska-Polak J., *Kryzys migracyjny – Europa w oku cyklonu?*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, Seria Specjalna: „Uchodźcy w Europie”, 2016, nr 219.
- Godlewska E., *Austriacka Partia Ludowa wobec współczesnych zjawisk migracyjnych* [w:] *Polskie i europejskie rozważania nad mniejszościami i migracjami. Dziesięć lat badań i analiz*, red. M. Bogucewicz, A. Sakson, C. Trosiak, Poznań 2024.

³⁰ Por. A. Trzecielińska-Polus, *Sytuacja migracyjna w Niemczech po agresji Rosji na Ukrainę* [w:] *Polskie i europejskie rozważania nad mniejszościami...*, s. 14–23.

- Grzymowicz G., *Merkel narzeka, bo CDU przeforsowało projekt dzięki AfD*, Do Rzeczy, <https://dorzeczy.pl> (20.02.2025).
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej i Rady z 12 marca 2024 r. pt. „Równowaga w dziedzinie migracji: podejście, które jest jednocześnie sprawiedliwe i stanowcze”, COM(2024) 126 final, Bruksela, 12.3.2024.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Wspólny plan wdrażania paktu o migracji i azylu COM(2024) 251 final, Bruksela 12.6.2024.
- Pact on Migration and Asylum. A common EU system to manage migration*, Brussels 2024.
- Petersen T., *Willkommens-kultur?*, „Die Politische Meinung”, 2016, nr 534, September/Oktober.
- Trzecielińska-Polus A., *Sytuacja migracyjna w Niemczech po agresji Rosji na Ukrainę [w:] Polskie i europejskie rozważania nad mniejszościami i migracjami. Dziesięć lat badań i analiz*, red. M. Boguciewicz, A. Sakson, C. Trościak, Poznań 2024.
- Wendt A., *Społeczna teoria stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010.
- Wiliński M., *Konieczne modyfikacje niemieckiej polityki wobec obcokrajowców w optyce rządzących w federacji i krajach związkowych oraz w wizjach skrajnej prawicy (październik 2023 – luty 2024) [w:] Polskie i europejskie rozważania nad mniejszościami i migracjami. Dziesięć lat badań i analiz*, red. M. Boguciewicz, A. Sakson, C. Trościak, Poznań 2024.
- Wyspiański S., *Achilleis*, Gdańsk 2000.
- Zieliński P., *Ideologia, nauka i język [w:] Patologia i terapia życia naukowego*, red. J. Goćkowski, P. Kisiel, Kraków 1994.

The migration policy of the European Union. A perspective from cognitive linguistics

Abstract

The cognitive method of explaining the determinants of the European Union's migration policy used in the article is a necessary complement to the traditional analyses conducted within the discipline of political science and administration. The research objective adopted by the author allows the exploratory approach to use different languages at the same time: the language of science, the language of politics, the language of journalism, as well as colloquial language. Added to this are cognitive experiments in stylistics, terminology and intuition. The main research hypothesis of the article is the claim that the migration policy of the European Union is based on an ambiguous, often contradictory language of the process of its creation, implementation and explanation. The language in EU migration policy is currently evidence of a systemic state of uncertainty.

Keywords: migration, language, linguistics, cognitive science, fragmentation